

Загальне мовознавство

Вступна лекція 1.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

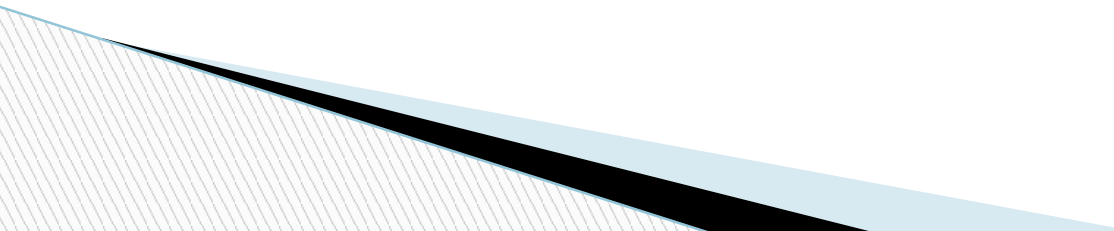
- Вступ до мовознавства: навчальний посібник / [За ред. І.О. Голубовської]. – К.: ВПЦ Київський університет, 2007. – Ч.1. – 99 с.
- Вступ до мовознавства: навчальний посібник / [За ред. І.О. Голубовської]. – К.: ВПЦ Київський університет, 2010. – Ч.2. – 223 с.
- Кочерган М.П. Загальне мовознавство / Михайло Петрович Кочерган. – К. : Видавничий центр Академія, 2006. – 464 с.
- Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. Ярцева В.Н.]. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 672с.
- Мечковская Н.Б. Общее языкознание : Структурная и социальная типология языков / Нина Борисовна Мечковская. – Мн. : Амалфея, 2000. – 368 с.
- Общее языкознание / Н.Б. Мечковская и др. [Под. общ. ред. А.Е. Супруна]. – Мн.: Высшая школа, 1983. – 456 с.
- Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2006. – 716 с.
- Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд) / Олена Олександрівна Селіванова. – К.: Фитосоціоцентр, 1999. – 148 с.
- Семчинський С.В. Загальне мовознавство / Станіслав Володимирович Семчинський. – К.: ОКО, 1996. – 416 с.

Вільгельм фон Гумбольдт (1767-1835)

- ▣ був одним з найбільших лінгвістів-теоретиків. З приводу його ролі в мовознавстві В.А. Звегинцев писав: «Висунувши оригінальну концепцію природи мови і піднявши ряд фундаментальних проблем, які в даний час перебувають у центрі жвавих дискусій, він, подібно нескореної гірській вершині, підноситься над тими висотами, яких вдалося досягти іншим дослідникам».

- «... Мова народу є його дух, і дух народу є його мова, і важко уявити собі що-небудь тотожне». Язык не відділимий від людської культури і становить її найважливіший компонент. Розуміючи мову як діяльність, В. фон Гумбольдт підкреслює не тільки динамізм мови, але і його активність, яка проявляється у впливі його як соціального явища на індивіда. Людина не може ні мислити, ні розвиватися без мови: «Мова є орган, який утворює думку».

- Мова, згідно з В. фон Гумбольдтом, складається з матерії (субстанції) і форми. Саме форма, а не матерія, яка грає лише допоміжну роль, становить суть мови. Форму ми бачимо на будь-якому рівні мови: і в області звуків, і в граматиці, і в лексиці. Форма кожної мови є неповторною, але форми різних мов мають ті чи інші подібності. У зв'язку з внутрішньою формою мови Ф. фон Гумбольдт зачіпає проблему, яка пізніше стала трактуватися як не-нетотожність значення і смислу слова. В. фон Гумбольдт одним з перших лінгвістів обґрунтував системний характер мови.

- Предмет і метод мовознавства
  - Проблема походження мови
  - Мова як системно-структурне утворення
  - Синтагматико-парадигматична модель мови. Поняття ярусів мови та її одиниць.
  - Мова як система знаків
  - Мова і суспільство
  - Мова і культура
  - Мова і мислення
  - Типологічне, порівняльно-історичне мовознавство
  - Динаміка мовних систем.
-

В історії мовознавства поширена структурно-функціональний погляд на мову, який пов'язують у першу чергу з ім'ям Ф. де Сосюра і його «Курсом загальної лінгвістики». Одна з основних тез Сосюра про те, що «мова є форма, а не субстанція», на кілька десятиліть визначила розвиток ряду напрямів мовознавства, об'єднаних загальною назвою «структуралізм».

Інакше кажучи, в поняття мови, за Сосюром, включається структура, організація звукової матерії, але не сама ця звукова матерія. Область звучання залишена мові. Мова виступає як щось звільнене від «лушпиння субстанції», як чиста структура.

Мова як винятково складне утворення може бути визначена з різних точок зору залежно від того, яка сторона або сторони мови виділяють. Визначення мови можливі: а) з погляду функції або функцій мови: мова є засіб спілкування людей і, як таке, є засіб формування, вираження і повідомлення думки; б) з точки зору її устрою (механізму): мова є набором деяких одиниць і правил їх використання, тобто комбінування одиниць у мовленні; в) з точки зору існування мови: мова є результат соціальної, колективної навички «утворення» одиниць із звукової матерії шляхом сполучення деяких звуків з деяким смислом; г) із семіотичної точки зору: мова є система знаків, тобто матеріальних предметів (звуків), що мають властивість позначати те, що існує поза них самих; д) з погляду теорії інформації: мова є код, за допомогою якого кодується семантична інформація.

- Системність мови є найважливішою її характеристикою. Можна вважати встановленим, що мова належить до системних утворень.
- Система є цілісний об'єкт, що складається з елементів, які перебувають у взаємних відношеннях. Будь-яка система, оскільки в ній наявні елементи, дискретна. Дискретність - важлива властивість системи.
- З погляду природи елементів, що становлять систему, можна виділити два основних види систем: матеріальні та ідеальні системи. Матеріальні системи - це системи, що складаються з матеріальних елементів, що перебувають в певних взаємовідношеннях. Матеріальні системи нескінченно різноманітні за своїми властивостями, оскільки нескінченно різноманітними є елементи, з яких складаються ці системи, зв'язки і відношень, які є між елементами. Це включає будь-який живий організм, об'єкт неживої природи.

- Сукупність матеріальних елементів, з яких складається система становить матеріальну субстанцію даної системи. Інакше кажучи, субстанція матеріальної системи представлена елементами системи. Тому, кажучи про елементи матеріальної системи, можна у певному сенсі мати на увазі її субстанцію, а говорячи про субстанцію, мати на увазі її елементи, хоча поняття субстанції і елемента не завжди тотожні.
- На відміну від матеріальних систем, ідеальні системи - це такі системи, елементи (елементарні об'єкти) яких суть ідеальні об'єкти-поняття або ідеї, пов'язані певними взаєминами. Ідеальною системою, наприклад, є система ідей того чи іншого твору, система понять тієї чи іншої науки і т. д.

- Матеріальні системи, в яких матеріальні елементи є значимими для системи не стільки в силу своїх субстанціональних властивостей, скільки в силу приписаних їм властивостей, називаються **вторинними матеріальними системами**. Вони виникають тільки завдяки діяльності людей як засіб закріплення і вираження семантичної інформації (систем ідей або понять) і тим самим як засіб передачі цих ідей від людини до людини, т. е. як засіб спілкування людей. Такі системи називають знаковими, або семіотичними. До таких систем належить мова.

- Елементи вторинних матеріальних систем виступають як знаки, тобто як матеріальні елементи, значимі не самі по собі, але позначають що-небудь, що перебуває поза ними. Це спільна риса всіх вторинних матеріальних систем, в силу якій вони визначені як семіотичні, або знакові.

На даному етапі аналізу ми констатуємо однаковість знакової ролі елементів різних вторинних матеріальних систем у сенсі володіння ними деякими рисами, не властивими їм за їхньою природою, хоча знакова роль елементів в різних вторинних матеріальних системах реалізується по-різному.